

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук, доцента

Кравченко Оксани Олексіївни

на дисертаційне дослідження **Орел Ольги Володимирівни**

«Проблеми шкільної математичної освіти у спадщині

І. Ф. Тесленка (1908–1994 рр.)»,

представлене на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук за спеціальністю

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

У контексті сучасної методологічної матриці в історико-педагогічній науці визріла переоцінка перспективності досліджень персоналій у межах відносно нового поля соціогуманітарних досліджень – мікроісторії, що дає змогу фокусувати дослідницьку увагу на деталізації й освоєнні нових джерельних масивів і, як результат, творити нову модель біографістики, виводячи персональну історію на рівень широких соціальних узагальнень.

У міру відновлення гуманістичних традицій вітчизняної освіти через звернення до педагогічної спадщини видатних педагогів, вивчення їхнього внеску в становлення й розвиток вітчизняної освіти й педагогічної науки, завдяки наявності запиту на вивчення унікального й особистісного в історії, у міру вивчення архівних документів, – стає зрозумілим і затребуваним вивчення життя однієї людини, що традиційно «губиться» в історії. Адже саме мікроісторичний аналіз припускає вивчення окремих явищ, які відбувалися в житті окремих людей минулого, з метою виявлення панівних уявлень і тенденцій у суспільстві в цілому.

У цьому контексті виконане Ольгою Володимирівною Орел дисертаційне дослідження є актуальним і своєчасним, позаяк рефлексія із сучасних позицій педагогічної і просвітницької діяльності Івана Федоровича Тесленка – українського педагога-математика, провідного вченого в галузі методики математики, доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча наук України, людини, яка зробила значний внесок у становлення і розвиток шкільної математики та методики її викладання, в контексті такого «мікроісторичного» дискурсу дасть змогу здійснити ще багато відкриттів як стосовно його творчої спадщини, так і стосовно його впливу на розвиток методико-математичної роботи в Україні у другій половині ХХ ст.

Актуальність проблеми зумовлюється соціально-економічним, науково-технічним розвитком суспільства, інформаційно-комп'ютерною революцією, що є неможливими без конструктивного пошуку шляхів удосконалення всієї системи шкільної освіти, особливо її основоположного компонента – математичної освіти. Зокрема, під час засідання Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України, яке відбулося 7 липня 2016 р., підсумовано, що інноваційне виробництво та високотехнологічний бізнес, які є головним двигунами сучасної економіки, не будуть розвиватися в Україні без належного рівня математичної та природничої освіти.

Реформування школи, розвиток математичної освіти на якісно новому рівні не можливі без проведення науково-критичного аналізу багатого досвіду і знань попередніх поколінь, без урахування національної специфіки при збереженні

загальних принципів навчання і виховання дітей та молоді, що сформувалися у ході реального шкільного життя.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Історія народної освіти і педагогічної думки в Україні (XIX–XX століття)» (державний реєстраційний номер 0115U005455).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертанткою:

- створено наукову біографію І. Тесленка;
- розкрито загальнопедагогічні погляди вченого на шкільну математичну освіту;
- визначено внесок І. Тесленка в розроблення методики навчання шкільної геометрії;
- висвітлено зміст теоретичних і методичних пошуків ученого щодо впровадження в шкільну практику основ інформатики.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Завдяки аналізу праць І. Тесленка, архівних матеріалів (автобіографії, особової справи архіву Інституту педагогіки НАПН України), приватного архіву педагога в Педагогічному музеї України, а також вивченню усних джерел, зібраних у процесі індивідуальних бесід, анкетування учнів (М. Бурда, О. Глобін) і колег ученого (Н. Барило, В. Опанасенко, П. Ротаєнко), у дисертаційному дослідженні О. В. Орел *уперше*:

- всебічно висвітлено його науково-методичні здобутки й діяльність у царині математичної освіти;
- уточнено біографічні відомості про І. Тесленка, до наукового обігу введено невідомі архівні документи, що доповнюють відомості про життя та науково-педагогічну діяльність ученого;
- подальшого розвитку набуло знання про перебіг реформовчих процесів у галузі шкільної математичної освіти в Україні у 1948–1994 рр.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечуються належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць і в цілому не викликають сумніву.

Вважаємо, що дисертанткою досить вдало обрано методи дослідження, це дало їй змогу сформулювати теоретичні узагальнення, виконати поставлені завдання.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження О. В. Орел достатньо обґрунтовані й достовірні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота О. В. Орел містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, яке передбачало здійснити всебічне висвітлення педагогічної спадщини та

науково-методичної діяльності І. Тесленка в галузі навчання шкільної математики для збагачення знання про розвиток шкільної математичної освіти в Україні в другій половині ХХ ст. та виокремлення положень і рекомендацій ученого щодо викладання шкільної геометрії, які не втратили актуальності.

Результати дослідження *впроваджено* в навчальний процес Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя (довідка про впровадження № 5 від 03.03.2016 р.), Херсонського державного університету (довідка про впровадження № 01-28\2063 від 12.10.2015 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 2577/01 від 05.10.2015 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Можна погодитися із практичною значущістю пропонованого дослідження, позаяк матеріали дослідження можуть бути використані при розширенні курсів історії педагогіки та історії математики в Україні, в оновленні змісту навчальних підручників і методичних посібників з історії педагогіки, історії математики, методики математики, а також будуть корисними для дослідників, викладачів, аспірантів, студентів при виконанні історико-педагогічних досліджень.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно випливають із змісту основного тексту дисертації.

У *першому розділі* – «Наукова біографія І. Тесленка на тлі розвитку вітчизняної шкільної математичної освіти» – на основі письмових і усних джерел реконструйовано наукову біографію І. Тесленка. Виокремлено й схарактеризовано періоди його наукової діяльності у єдності двох періодів. З огляду на те, що основним критерієм періодизації є зміна виду діяльності, то логічним є виокремлення першого періоду (1920 – 1958 рр.) – учителювання і викладацька робота, а також становлення І. Тесленка як науковця-дослідника у Львівському державному педагогічному інституті. Другий період (1958–1994 рр.) – час розквіту науково-педагогічної діяльності вченого.

У *другому розділі* – «Питання шкільної геометричної освіти у творчій спадщині І. Тесленка» – визначено загальнопедагогічні питання навчання математики школярів у працях вченого; розкрито внесок науковця в розроблення змісту шкільної геометрії; з'ясовано надбання вченого в галузі методики геометрії у контексті реформування шкільної математичної освіти; проаналізовано діяльність педагога з упровадження в навчальний процес середньої школи факультативних занять з математики.

У *третьому розділі* – «Напрацювання І. Тесленка у галузі запровадження програмованого навчання математики та основ інформатики в шкільну практику» – розкрито внесок І. Тесленка в реалізацію програмованого навчання математики в середній школі; окреслено новаторську діяльність ученого з уведення предмета «Основи інформатики і обчислювальної техніки» в навчальний процес середньої школи.

Дисертаційна робота О. В. Орел за своїм змістом і формою є завершеним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У першому розділі дисертаційної роботи чітко простежується динаміка змісту, форм, методів математичної освіти, обґрунтованих І. Тесленком, згідно із змінами, що відбувалися в освітній сфері. Досить часто педагог на випередження, ураховуючи соціально-економічні, науково-технічні виклики, вносив зміни, корективи у методику математики, обґрунтовував інноваційні форми і методи, що й сьогодні не втратили актуальності. На нашу думку, узагальнювальну частину до розділу підсилили б виокремлені і узагальнені Ольгою Володимирівною педагогічні умови підвищення ефективності вивчення математики на основі поглядів і практичного досвіду І. Тесленка.

2. У контексті модернізації шкільної математичної освіти важливим практико-орієнтованим внеском І. Тесленка стали його навчальні посібники, підручники. У змісті дисертації на кожному з етапів розвитку математичної освіти в Україні Ольга Володимирівна аналізувала вищеозначену навчальну літературу. Проте, з огляду на сучасні тенденції процесів підручникотворення, робота значно виграла б за наявності окремого параграфа, присвяченого підходам, принципам, функціям навчально-методичних книг із математики за авторством Івана Федоровича.

3. Важливий внесок ученого у розвиток шкільної освіти і математичної зокрема в умовах її реформування у другій половині ХХ століття – це навчально-методична робота з вчителями. Адже проведення реформ – непростий процес, що закономірно обумовлює появу запитань, протиріч, дискусій, а разом з тим потребує постійного навчально-методичного супроводу педагогічних колективів. Особливо гостро це відчував і розумів І. Тесленко. Водночас, працюючи науковим співробітником наукової установи, обґрунтовував необхідність і педагогічні умови забезпечення єдності наукових знань із практичною діяльністю. Був ініціатором і організатором з'їздів, семінарів, навчальних занять для вчителів-предметників, одним із перших здійснював роботу із вивчення і поширення кращого педагогічного досвіду, що впливає із змісту дисертаційної роботи О. В. Орел. Ураховуючи сучасні трансформаційні процеси освітньої сфери, доцільним і корисним став би окремий структурний підрозділ дисертації – параграф із питань ролі І. Тесленка у підвищенні педагогічної майстерності вчителів-предметників.

4. На нашу думку у контексті реконструкції портрета І. Тесленка-науковця, для ґрунтовнішого висвітлення досягнень авторської наукової школи доцільно ширше висвітлити життєвий і творчий шлях учнів педагога – послідовників його педагогічних та наукових ідей.

Втім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено у 20 одноосібних публікаціях, серед них: 7 статей – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано у результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо.

Результати дисертаційного дослідження О. В. Орел достатньою мірою апробовані (13 науково-практичних конференцій та методологічних семінарів різного рівня).

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основним положенням дисертації.

11. Висновок.

Дисертація «Проблеми шкільної математичної освіти у спадщині **І. Ф. Тесленка (1908–1994 рр.)**» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Орел Ольга Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

декан факультету
соціальної та психологічної освіти,
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини,
кандидат педагогічних наук, доцент

О. О. Кравченко

Ректор
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

О.І. Безлюдний

